

Vergeet-mij-nietjes

Vier verwarrende Veronica's

René (C.M.J.) van Moorsel* & Baudewijn Odé**

* Eykmanlaan 407, 3571 JR Utrecht.

** Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden;

e-mail: ode@floron.leidenuniv.nl

Bij de determinatie van een aantal *Veronica*-soorten blijken vaak fouten te worden gemaakt. Daarnaast wordt het werken met de sleutel in de Heukels' Flora vaak als problematisch ervaren. De groep van soorten waarbij de bloemstelen ná de bloei teruggekromd zijn levert op een of andere manier de meeste determinatieproblemen: *Veronica persica*, *V. agrestis*, *V. opaca* en *V. polita*, respectievelijk Grote ereprijs, Akkerereprijs, Doffe en Gladde ereprijs.

Vaak wordt bij determinatiepogingen uiteindelijk gekozen voor *Veronica persica*, de meest algemene soort van deze groep, maar soms lijkt de wens om een van de zeldzamere soorten te vinden de vader van de gedachte ...

Dat het probleem niet alleen van deze tijd is blijkt uit het feit dat A.W. Kloos in 1917 in het NKA al aandacht aan schonk aan deze groep, die hij als de 'agrestis-groep' aanduidde.¹

Identificatie

Door *zorgvuldig* lezen van de sleutel in de Heukels' Flora² kunnen de meeste problemen opgelost worden. Toch kan deze sleutel in zeldzamere gevallen floris-ten op het verkeerde been zetten, met name met betrekking tot het kenmerk van de bloemsteellengte. Het is voor *Veronica persica* niet in alle gevallen waar dat de bloemsteel bij het afvallen van de bloemen al dubbel zo lang is als of langer is dan het schutblad. Ook in de Nederlandse collectie van de Leidse vestiging van het Nationaal Herbarium Nederland (NHN) komen vormen van *V. persica* voor waarbij de bloemsteel zelfs korter is dan het schutblad.

Het is van belang om altijd verschillende kenmerken tegelijk bij de beoordeling te betrekken. Daarom geven wij als hulpmiddel een aantal kenmerken voor alle eerder genoemde soorten. Met name de kenmerken van de rijpe of rijpende

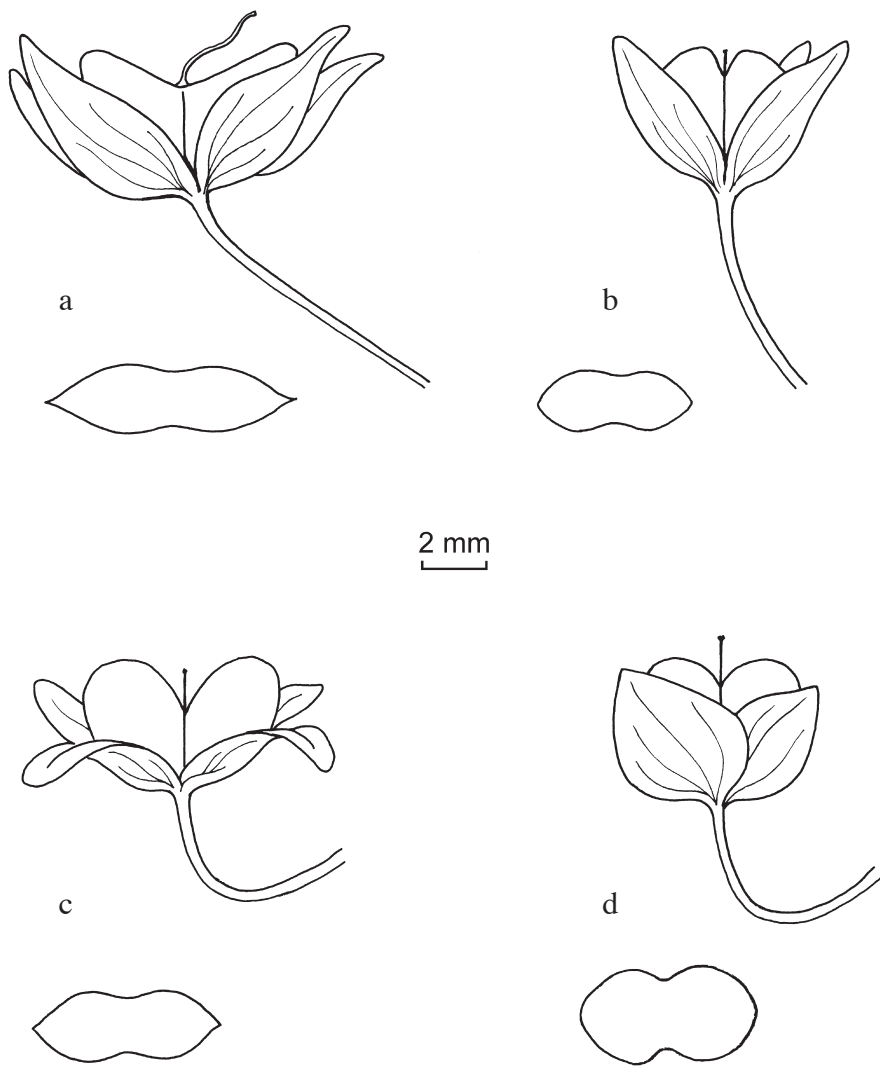

Fig. 1. Kelk met vruchten (schematisch, in zijaanzicht, beharing niet weergegeven) en vruchten (schematisch, in dwarsdoorsnede) van de vier behandelde *Veronica*-soorten: a. *Veronica persica* Poir. (Grote ereprijs), b. *V. agrestis* L. (Akkerereprijs), c. *V. opaca* Fr. (Doffe ereprijs) en d. *V. polita* Fr. (Gladde ereprijs); naar: H. Haeupler & T. Muer.⁵

doosvrucht (Fig. 1) zijn belangrijk, waarbij het bovendien raadzaam is om verschillende doosvruchten te bekijken. We behandelen in Tabel 1 eerst het onderscheid tussen (A) *Veronica persica* en de andere drie soorten, en vervolgens (B) het onderscheid tussen deze drie andere soorten.³⁻⁵

Tabel 1. De verschillen in bloem- en vruchtkenmerken tussen:

- A. *Veronica persica* Poir. (Grote ereprijs) enerzijds en *Veronica agrestis* L. (Akkerereprijs), *V. opaca* Fr. (Doffe ereprijs) en *V. polita* Fr. (Gladde ereprijs) anderzijds;
B. *Veronica agrestis* L. (Akkerereprijs), *V. opaca* Fr. (Doffe ereprijs) en *V. polita* Fr. (Gladde ereprijs).
-

A. Verschillen tussen *Veronica persica* en *Veronica agrestis*, *V. polita* en *V. opaca*

Veronica persica (Fig. 1a)

Stijl	2–4 mm, zweepvormig (verscheidene rijpe doosvruchten controleren aangezien stijlen kunnen afbreken!)
Bloemen	8 mm of meer in doorsnede
Vruchtlobben	van de doosvrucht meest sterk zijwaarts uitgegroeid, dus veel breder dan hoog, zodat de vrucht meestal zeer stomphoekig is ingesneden ⁶ en verspreide klierharen draagt
Bloemstelen	meestal langer dan de schutbladen, maar soms andersom

Veronica agrestis, *V. polita* en *V. opaca*

Stijl	meestal niet langer dan 1,5 mm (zelden tot 1,8 mm lang), recht
Bloemen	hoogstens 6–7 mm in doorsnede
Vruchtlobben	van de doosvrucht meer naar boven gericht, zodat de doosvrucht meest recht- of scherphoekig is ingesneden
Bloemstelen	meestal gelijk aan of korter dan de schutbladen (soms iets langer!)

B. Verschillen tussen *Veronica agrestis*, *V. polita* en *V. opaca*

Veronica agrestis (Fig. 1b)

Doosvrucht	uitsluitend met één soort verspreide klierharen bezet (zie de opmerking hieronder)
Stijl	korter dan de insnijding van de doosvrucht
Kelkslippen	eirond tot langwerpig, stomp, zwak behaard, onder de vrucht elkaar niet met de randen bedekkend

*Veronica opaca*⁸ (Fig. 1c)

Doosvrucht	met 2 soorten haren: een dichte beharing van korte, klierloze haren met daartussen verspreid langere klierharen
Stijl	1–1,5 mm lang, nauwelijks buiten de insnijding van de doosvrucht uitstekend
Kelkslippen	langwerpig-spatelvormig, stomp, onder de vrucht elkaar niet met de randen bedekkend, vooral aan de voet sterk behaard

Veronica polita (Fig. 1d)

Doosvrucht	met 2 soorten haren: een dichte beharing van korte, klierloze haren met daartussen verspreid langere klierharen
Stijl	ca. 1,5 mm lang meestal ver buiten de insnijding van de doosvrucht uitstekend
Kelkslippen	breed eirond, spits tot toegespitst, onder de vrucht elkaar met de randen bedekkend, zwak behaard

De gegevens in Tabel 1 kunnen op de volgende manier bij nummer 5 in de sleutel van Heukels' Flora² worden ingepast:

- 5 Bloemsteel reeds bij het afvallen van de bloemkroon bijna altijd dubbel zo lang als of langer dan het (schut)blad in de oksel waarvan deze is ingeplant. Bloemkroon 8-15 mm breed. Stijl (2-4 mm) ruim langer dan de diepte van de inkeping op de doosvrucht. Vruchtlobben meestal sterk zijwaarts gericht, zodat de doosvrucht stomphoekig is ingesneden → 6
- Bloemsteel in vruchttijd meestal minder dan 1,5 maal zo lang als het (schut)blad. Bloemkroon hoogstens 8 mm breed. Stijl korter (meestal niet meer dan 1,5 mm lang, zelden tot 1,8 mm), al of niet langer dan de inkeping op de doosvrucht → 7

Opmerkingen

Bij het vaststellen of de doosvrucht slechts één soort haren heeft of voorzien is van twee soorten haren verdient het aanbeveling de vrucht *al kantelend te bekijken*, omdat men anders de haren die lager op de doosvrucht zijn ingeplant door de bolling kan aanzien voor een tweede laag haren! In een volgend artikel wordt nader in gegaan op de beharingskenmerken van *Veronica*'s aan de hand van foto's gemaakt met de 'scanning electron microscope' (SEM).

Voor verschillen met enige andere soorten uit het geslacht *Veronica* wordt verwezen naar *Gorteria*-nummer 28, 4.⁷

Veronica filiformis, die samen met *V. persica* wordt uitgesleuteld, vormt voor zover bekend in Nederland **nóóit** doosvruchten, en niet **zelden**, zoals in de Heukels' wordt vermeld.⁹

1. A.W. Kloos. 1917. Enige opmerkingen naar aanleiding van het geslacht *Veronica*. NKA 1917: 136-156.
2. R. van der Meijden. 1996. Heukels' Flora van Nederland, ed. 22. Groningen.
3. J. Lambinon, J.E. de Langhe, L. Delvosalle & J. Duvigneaud. 1998. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden, 3e druk. Meise.
4. H.E. Weber. 1995. Flora von Südwest-Niedersachsen und dem benachbarten Westfalen. Osnabrück.
5. H. Haeupler & T. Muer. 2000. Bildatlas der Farn- und Blütenpflanzen Deutschlands. Stuttgart.
6. Bij doornemen van de Nederlandse collectie in het NHN te Leiden (ruim 340 herbariumvellen met meer dan 850 verzamelde planten of delen daarvan) werd een enkele keer bij een enkele plant een afwijkende doosvrucht geconstateerd waar overigens de andere doosvruchten wel normaal ontwikkeld waren.
7. R.C.M.J. van Moorsel & J.H.P. Bruinsma: *Veronica acinifolia* L. nieuw voor Nederland. *Gorteria* 28, 4: 73-76.
8. Van de opmerking van E.J. Weeda in de Nederlandse Oecologische Flora 3: 225 dat bij *Veronica opaca* de inkeping van de doosvrucht stomp kan zijn is in de Nederlandse collectie in Leiden niets te bespeuren. Bij het doornemen van de Nederlandse collectie in het NHN te Leiden (90 herbariumvellen met meer dan 170 verzamelde planten of delen daarvan) werd geen stompe inkepingen op de doosvrucht waargenomen. Dit verschijnsel moet dus bij het Nederlandse materiaal als zeer zeldzaam worden beschouwd.
9. Geen vruchtvorming geconstateerd in de Nederlandse collectie in het NHN te Leiden (85 herbariumvellen met daarop meer dan 470 verzamelde planten of plantendelen doorgenomen).